
**ERON JAMIYATIDA XOTIN-QIZLAR HUQUQLARI UCHUN
KURASH: SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI (XX-XXI asr boshlari)**

S.B.Shadmanova T.f.d., prof.

Toshkent Davlat Sharqshunoslik Universiteti

Qo‘chqorov Temirbek Bahromjon o‘g‘li

Toshkent Davlat Sharqshunoslik Universiteti

2-kurs magistri

Mail: temurqochqorov9@gmail.com

ANNOTATSIYA

Eron jamiyatida XX-XXI asrning boshlarida ayollarning o‘z haq-huquqlari uchun kurashning shakllanishi, rivojlanishi va bugungi kungacha erishgan yutuqlari haqida so‘z boradi. Shuningdek, bu ijtimoiy kurashning salbiy va ijobiy oqibatlari, unga Eronda mavjud to‘siqlar va imkoniyatlar xususida so‘z boradi.

***Kalit so‘zlar:** Ayollar harakati, Rizo Shoh Pahlaviy, Oq inqilob, Islom inqilobi, Diskriminatsiya, Chodra, Kashf-e hijob.*

**БОРЬБА ЗА ПРАВА ЖЕНЩИН В ИРАНСКОМ ОБЩЕСТВЕ:
СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ (начало XX-XXI вв.)**

АННОТАЦИЯ

В Иранском обществе обсуждаются становление, развитие и достижения женщин в борьбе за свои права в начале двадцатых и двадцать первых веков. В нем также обсуждаются отрицательные и положительные последствия этой социальной борьбы, а также препятствия и возможности, существующие в Иране.

***Ключевые слова:** Женское движение, Реза Шах Пехлеви, Белая революция, Исламская революция, Дискриминация, Чодра, Кашиф-э хиджаб.*

**STRUGGLE FOR WOMEN’S RIGHTS IN IRANIAN SOCIETY:
FORMATION AND DEVELOPMENT (early XX-XXI centuries)**

ABSTRACT

In Iranian society, the formation, development, and achievements of women in the struggle for their rights in the early 20th and 21st centuries are discussed. It also discusses the negative and positive consequences of this social struggle, as well as the obstacles and opportunities that exist in Iran.

Keywords: *Women's Movement, Reza Shah Pahlavi, White Revolution, Islamic Revolution, Discrimination, Chodra, Kashf-e hijab.*

KIRISH

Hozirgi vaqtda ommaviy madaniyat targ'ib etayotgan qadriyatlar qatorida jinsiy mayl onalik baxtidan ancha yuqori o'rin egallagan, shuningdek, "ayolni ozod etish"¹ iborasi, ularning fikricha, uning xotin, ona va uy bekasi kabi an'anaviy vazifalaridan voz kechishini anglatadi. Ayni damda qayoqqa qaramang – ayollar jurnallari bo'ladimi, bo'lmag'ur serial, erotik roman yoxud televideniya ko'rsatuvlari bo'ladimi barcha-barchasida ayollarning mustaqilligi, ishdagi yutuqlari va jinsiy maylning oshkora targ'ib etilayotganiga guvoh bo'lasiz².

MUHOKAMA VA NATIJALAR

- Eron jamiyatida bu hodisa qanday sodir bo'ldi?

Eron ayollar huquqlari uchun ijtimoiy harakatiga asoslanadi. Eronda ayollar huquqlari mamlakatni boshqarish shakliga ko'ra o'zgarib bordi va ayollarning erkinlik va o'z taqdirini o'zi belgilash huquqiga munosabati tez-tez o'zgardi³. Har bir hukumatning yuksalishi bilan ayollar huquqlari bo'yicha qator mandatlar saylov huquqidan tortib kiyinish uslubigacha bo'lgan keng ko'lamlil masalalarga ta'sir ko'rsatdi⁴. Ushbu harakat dastlab Eronda 1910 yildagi konstitutsiyaviy inqilobdan so'ng paydo bo'ldi, ushbu harakatning amaliy ko'rinishi sifatida shu yil birinchi xotin-qizlar jurnali ayollar tomonidan nashr etildi. Harakat 1933 yilgacha davom etdi, chunki shu yili Rizo Shoh Pahlaviy hukumati tomonidan so'nggi ayollar uyushmasi tarqatib yuborildi. Ushbu harakat Eron inqilobidan keyin (1979) yana jadallashdi.

1962-1978 yillarda Eron Ayollar Harakati ayollarga ovoz berish huquqi kabi imtiyozlarga erishdi (1963 yilda Muhammad Rizo Shohning Oq inqilobining bir qismi). Shuningdek, ayollarga:

- davlat idoralarida ishtirok etishga ruxsat berildi;

¹ Aёллар ҳаракати асос солинган пайтдан бошлаб унинг асоси эркаклар ва аёллар ўртасидаги тенгсизлик тартибсизликлари эди. Сиёсий ва ижтимоий низолар орқали аёллар тенгликдаги бўшлиқни йўқ қилишга ҳаракат қилинди. Тарих давомида эркаклар ва аёллар ўртасидаги рол патриархал жамиятлардан бири бўлиб, табиат қонунини асос қилиб кўрсатди ва бу аёлларни эркаклардан паст деб ҳисобланишига асос бўлди. Феминистик ҳаракат эркаклар ва аёллар ўртасидаги тенгсизлик туфайли аёллар муаммолари бўйича ислохотлар ўтказиш учун бир қатор ижтимоий ҳаракатлар ва сиёсий кампанияларни билдиради. Ҳаракатнинг устувор йўналишлари XIX аср бошларида бошланганидан буён кенгайиб бормоқда ва миллатлар ва жамоалар ўртасида фарқ қилади.

² "First Wave Feminism", The Routledge Companion to Feminism and Postfeminism, Routledge, pp. 26–35, 23 November 2004, doi:10.4324/9780203 011 010-10, ISBN 978-0-203-01101-0, retrieved 10 July 2021.

³ Osanloo, Arzoo (2009). The Politics of Women's Rights in Iran. Princeton: Princeton University Press. p. 20. ISBN 978-1-4008-3316-0. JSTOR.

⁴ Camara, Andrea (April 22, 2018). "Women's Rights in Iran during the Years of Shah, Ayatollah Khomeini, and Khamenei". Stars: 5–60.

- 1975 yilda oilani himoya qilish to'g'risidagi qonunda ayollar uchun yangi huquqlar, jumladan, keng ko'lamli ajralish va ayollarni qamoqqa olish huquqlari hamda ko'pxotinlilik kamaytirildi⁵.

Eronda Islom inqilobidan beri ayollar huquqlari cheklanib kelinmoqda. 1979 yilgi inqilobdan so'ng, ayollarning majburiy chodراسи⁶ va jamoat kiyinish qoidalarini joriy qilish kabi bir qator qonunlar qabul qilindi. 2016 yil noyabr oyida Eron parlamenti a'zolarining 6 foizga yaqini ayollar edi, umumiy o'rtacha ko'rsatkich esa 23 foizni tashkil etdi.

Eronda Xotin-qizlar huquqlari harakati islohotlarga ta'sir o'tkazishda davom etmoqda, ayniqsa Ayollarga nisbatan diskriminatsiya⁷ni to'xtatish bo'yicha ko'plab harakatlar amalga oshirilgan.

Eron konstitutsiyaviy inqilobi 1905 yildan 1911 yilgacha bo'lgan davrda amalga oshirildi. Jamiyat va jurnallarning paydo bo'lishiga olib kelgan ayollar huquqlari (aniqrog'i huquqlarning yetishmasligi) ning dastlabki harakatlari ko'p o'tmay boshlandi. Ayollarning mavqei pastligi va ularning ko'pgina tashkilotlari va jamiyatlarining maxfiy faoliyati, bu boradagi ma'lumotlar miqdorini biroz cheklab qo'ydi. O'sha davrda ayollarning yozuvi, asosan gazeta va davriy nashrlar orqali, harakat haqida ma'lumotlarning eng qimmat manbalaridan biri hisoblanadi⁸.

Bundan tashqari, eronlik ayollar boshqa joylarda ayollarning sharoitlari va ta'lim olish imkoniyatlaridan xabardor edilar va ulardan ilhomlanishdi.

Faol ayollarning bir guruhi maqsadlari uchun ta'lim asosiy ahamiyatga ega ekanligini bilishdi. Keyinchalik ular ilgari surgan asosiy masala shuki, ayollarga ta'lim berish, yani mamlakat kelajagi uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan kelajak avlodni tarbiyalash muhim ahamiyatga molikdir. XX asr boshida xristian missionerlari qizlar uchun birinchi maktabni tashkil etishdi. Keyinchalik Hoji-Mirzo Hasan Roshdie va Bibi Xonum Astarabadiy ham qizlar uchun maktablar tashkil etishdi, ammo ikkalasi ham tezda yopildi⁹. Oxir oqibat, 1918 yilda, ko'p yillik xususiy va tartibga solinmagan maktablardan so'ng, hukumat qizlar uchun o'nta

⁵ "Gender Inequality and Discrimination: The Case of Iranian Women". Iran Human Rights Documentation Center. March 5, 2013. Retrieved December 12, 2019.

⁶ Чодра - (چادر) оқ, кўк ёки қора рангдаги енгил аёл кийими. У уйдан чиқаётганда кийилади ва аёлнинг киёфасини бошдан оёқ қоплайди. Кўпгина мусулмон аёллар томонидан маданий ва диний сабабларга кўра кийилади. Аньбанавий пардадан фаркли ўларок, парданинг бош қисми юзни қоплайдиган муслин матосидан бўлса, бу бошни қоплайдиган матодан иборатдир.

⁷ Дискриминатсия (лот. Discriminatio – "изолятсия", "фаркланиш") - инсон ҳуқуқларини чеклаш ёки одамлар ёки ижтимоий гуруҳлар билан қандайдир мезон асосида бошқача муносабатда бўлиш.

⁸ Afary, Janet (1996). *The Iranian Constitutional Revolution (ICR), 1906–1911: Grassroots democracy, social democracy, and the origins of feminism*. Columbia University Press, New York ISBN 9780231103510.

⁹ "History of Medicine in Iran". Archived from the original on July 2, 2009. Retrieved November 5, 2006.

boshlang'ich maktab va o'qituvchilar malakasini oshirish kollejini tashkil etish uchun mablag' ajratdi. 1914 yildan 1925 yilgacha xotin-qizlar nashrlari mavzusi kengayib bordi, ularda ta'limni muhokama qilishdan tashqari voyaga yetmagan yoshdagilar, iqtisodiy-ijtimoiy bo'lmagan vakolatlari kabi mavzular bo'yicha ham maqola va xabarlar e'lon qilina boshladi.

1906 yilda, parlament ularning iltimosini rad etganiga qaramay, ayollar bir nechta tashkilotlarni, shu jumladan "Xotin-qizlar erkinligi jamiyati"ni tashkil etishdi, ular hukumat tomonidan aniqlanmaguncha va hujumga uchramaguncha yashirin yig'ilishlar tashkil etishdi. "Jamiyat e nesvan e vatan-khah" ("جامعه نسوان وطن خواه") (Vatanparvar ayollar ligasi) taxminan 1918 yilda tashkil etilgan bo'lib, liga "Nosvan Vatanxah (نوسوان وطن گاه)" gazetasini nashr etdi.

1922 yilda Mohtaram Eskandariy "Vatanparvar ayollar tashkiloti" ni tashkil etdi. Ushbu tashkilot hukumat tomonidan ta'qibga uchradi, uning rahbari hibsga olindi va uyi yoqib yuborildi. Yana bir faol ayollardan biri Zandoxt Sheroziy "Ayollar inqilobiy assotsiatsiyasi" ni tashkil etdi. Xotin-qizlar harakatining ushbu dastlabki bosqichida, jalb qilingan ayollar taniqli konstitusionistlarning qizlari, opa-singillari va xotinlari bo'lishgan. Odatda, ular o'qimishli o'rta qatlam oilalaridan edilar. Ayollar mavqeining pastligi va ularning ko'pgina tashkilotlari hamda jamiyatlarining yashirin faoliyati bu boradagi ma'lumotlar miqdorini biroz cheklab qo'ydi.

1932 yilda Tehronda Sharq ayollarining ikkinchi kongressi tashkil qilindi va eronlik faol ayollar Livan, Misr, Hindiston va Iroq faollari bilan uchrashdilar. 1936 yilda Rizo Shoh Pahlaviy "Kashf-e hijob (كشف حجاب)"¹⁰ deb nomlanuvchi kampaniyada ayollarning yuzlarini ochib yurishlariga majbur qildi - bu juda ziddiyatli siyosat bo'lib, ayollarni pardani yechib, yuzlarini ochib yurishdan va pardani yechib yurmagan uchun politsiya tomonidan taqib qilinishidan ko'ra uyda qolishlariga sabab bo'ldi, ammo shuningdek, jamiyatning ayrim sohalarida burilishlarni keltirib chiqardi.

1950-yillarda ko'plab ayollar huquqlarini himoya qilish tashkilotlarining tug'ilishi, ular orasida 1955 yilda Mehrangiz Dovlatshoxiy tomonidan asos solingan "Rah-e Nou (راه نو)" (Yangi yo'l), va 1956 yilda Safieh Firuz tomonidan "Inson huquqlari deklaratsiyasini qo'llab-quvvatlovchi ayollar ligasi" tashkil etildi. Shuningdek, 1959 yilda shunday tashkilotlarning o'n beshtasi Eronda "Ayollar

¹⁰ 1936 йил 8 январда Эроннинг ғарбпараст ҳукмдори Ризо Шоҳ Паҳлавий Кашф-е хижоб (шунингдек, "Кашф-е хижоб" ва "Кашф-е хежаб" деб номланувчи, форсча: kshf hjab) деб номланувчи фармон чиқарди. "Очиш") барча исломий пардаларни (жумладан, рўмол ва чодрани) тақиқлаш, бу фармон тезда ва зўрлик билан амалга оширилди. Ҳукумат эркаклар аънавий кийимларининг кўп турларини ҳам тақиқлаган. Ўшандан бери Эрон сиёсатида хижоб масаласи баҳсли бўлиб қолди. Ризо Шоҳнинг абадий меросларидан бири кийимни Эрон сиёсатининг ажралмас муаммосига айлантириш эди.

tashkilotlari oliy kengashi” deb nomlangan federatsiya tuzdi. Oliy Kengash o‘z sa’y-harakatlarini ayollarning saylovga bo‘lgan huquqiga jamlashga qaror qildi.

Diniy ulamolarning kuchli qarshiliklariga qaramay, saylov huquqi 1963 yilda milliy referendumda “Oq inqilob” deb nomlanuvchi 6 pog‘onali islohot dasturining umumiy qo‘llab-quvvatlanishi aks etganida, ayollarning saylash va davlat lavozimlarida turish huquqini o‘z ichiga olgan edi. Saylovlarda olti nafar ayol parlamentga (Majlisga) saylangan. 1960-yillarning oxirlarida ayollar diplomatik korpusga, sud va polisiya kuchlariga hamda inqilobiy xizmat korpusiga (ta’lim, sog‘liqni saqlash va boshqalar) kirdilar:

- 1968 yilda Farroxro Parsa Ta’lim vaziri bo‘ldi – u davlat vazirlik tizimida ishlaydigan birinchi ayol edi;

- 1969 yilda ayollar uchun sud hokimiyati ochildi va besh nafari ayol sudya, shu jumladan bo‘ljak Nobel mukofoti sovrindori Shirin Ebadi tayinlandi.

- Ayollar shahar, shahar va tuman kengashlariga saylandi.

Ayollar faoliyati uchun yanada hayotiy tashkiliy tuzilishga erishish yo‘lini izlab, ayollar guruhlarini koalitsiyasi 1966 yilda Eron Ayollar Tashkilotini tashkil qiladi.

Eron Ayollar Tashkiloti asosan ko‘ngillilar orqali ishlaydigan nodavlat boshlang‘ich tashkilot edi. Uning maqsadi ayollarning ta’limni o‘zgarishlarga undash, ayollarning iqtisodiy mustaqilligini ta’minlashga harakat qilish va shu bilan birga Islom va millatning madaniy an‘analari ruhida qolish edi. U mahalliy filiallari va ayollar markazlari orqali ish olib bordi, ular ayollar uchun foydali xizmatlar - savodxonlik darslari, kasb-hunar ta’limi, maslahat, sport va madaniy tadbirlar va bolalarni parvarish qilish kabi ko‘plab ishlarda ayollarga ta’lim berib bordi.

Jahon Savdo Tashkilotining muhim qadamlaridan biri 1975 yilda qabul qilingan Oilani himoya qilish to‘g‘risidagi qonun edi. Bu ayollarga nikoh va ajrashishda teng huquq berdi, ayollarning bola asrab olish huquqlarini kengaytirdi, nikohning minimal yoshini ayollar uchun 18 yoshgacha va erkaklar uchun 20 yoshgacha oshirdi va amalda ko‘pxotinlilik ta’qiqlandi¹¹.

1978 yilga kelib 6 va undan yuqori yoshdagi qizlarning deyarli 40% savodli edi; 12000 dan ziyod savodxonlik korpusi ayollari qishloqlarda dars berishardi; Universitet talabalarining 33 foizi xotin-qizlar bo‘lib, tibbiyot maktabiga kirish imtihonini erkaklarnikidan ko‘ra ko‘proq ayollar topshirdilar. 333 ayol mahalliy kengashlarga, 22 ayol parlamentga saylandi va 2 nafari Senatda faoliyat olib

¹¹ Sindawi, Khalid (2009). “Epilogue”. Temporary Marriage in Sunni and Shi’ite Islam: A Comparative Study. Temporary Marriage in Sunni and Shi’ite Islam. Germany: Harrassowitz Verlag. pp. 119–122. ISBN 978-3-447-19154-8. JSTOR.

borayotgan edi. Bitta ayollar ishlari bo'yicha vazir, 3 ta vazirlar mahkamasi kotiblari, bitta gubernator, elchi va beshta shahar hokimi bor edi¹².

XX asrning 70-yillari oxirlarida Eron BMTning Osiyo va Tinch okeani uchun mintaqaviy tadqiqot va taraqqiyot mintaqaviy markazi hamda Xalqaro xotin-qizlar tadqiqotlari markazi uchun g'oyalar va mablag'larni taklif qilib, rivojlanayotgan mamlakatlar orasida ayollar huquqlari uchun yetakchi rol o'ynagan davlat sifatida o'zini ko'rsatdi.

1979 yil fevral oyida Eron inqilobidan so'ng, xotin-qizlar maqomi tubdan o'zgardi. 1978-79 yillardagi inqilobda ayollarning katta ishtiroki qisman oldingi o'n yilliklarda ayollar tashkilotining safarbarlik harakatlarining natijasi bo'ldi. Ayollar erkin va teng huquqli hukumatni qo'llab-quvvatlash uchun yurish qildilar. Vaqt o'tishi bilan ayollar tomonidan Shoh davrida qo'lga kiritilgan ba'zi huquqlar butunlay olib tashlandi, masalan, majburan hijob, xususan chodra kiyish bekor qilindi. Inqilobdan ko'p o'tmay, hijobni majburlash va "Islomga qarshi" deb topilgan "Oilani himoya qilish akti" bilan himoyalangan ba'zi ayol huquqlarini bekor qilish rejalari haqida mish-mishlar tarqaldi. Mish-mishlarni ba'zi davlat amaldorlari rad etishdi va ko'plab ayollar buni qabul qilishdan bosh tortishdi. Ko'p o'tmay, mish-mishlar haqiqatga aylandi.

Oilaning yangi qonuni bekor qilindi va chodrani yopish majburiy bo'ldi. Eron kabinetida xizmat qilgan birinchi ayol Farroxro Parsa qatl etildi. Norozilik namoyishlari bo'lib o'tdi. Namoyishlar Eronda ayollar huquqlarini kengaytirishga emas, balki shunchaki ular ishlab topgan narsalarini saqlashga qaratilgan. Xavotirlarni bildirish uchun uchta asosiy jamoaviy urinishlar bo'lgan:

- 1979 yil 8 martda boshlangan besh kunlik namoyish

- 1979 yil dekabrda ayollar birligi konferensiyasi

- Oyatulloh Xomeyniyning Shoh hukmronligini eslatuvchi har qanday belgi yoki amaliyotni yo'q qilish to'g'risidagi farmonidan keyin namoyishlar. Ushbu farmonning natijasi majburiy hijob edi.

Ushbu jamoaviy urinishlar, shuningdek, kichikroq urinishlar nafaqat islomiy konservatorlarning qarama-qarshiligiga duch keldi, balki ba'zida chap va o'ng siyosiy guruhlar tomonidan ta'qibga uchradi. Darhaqiqat, aksariyat so'lchi guruhlar ayollarning huquqlarini himoya qilish bo'yicha aniq tasavvurga yoki rejaga ega emas edilar. Sotsialistik (kommunistik) jamiyat barpo etish orqali ayollarning mavqei avtomatik ravishda yaxshilanadi, degan fikrlar ilgari surilgan.

¹² Harrison, Francis (September 19, 2006). "Women graduates challenge Iran". Archived from the original on September 24, 2008. Retrieved September 21, 2008.

Islom qonunchiligining ayollarga taalluqli jihatlari 1979 yilgi konstitutsiyaning 20 va 21-moddalarida ko‘rish mumkin va hozirgi kunda Islom huquqining ikki ko‘rinishi ayollar huquqlari faollari orasida noma‘qul bo‘lib kelmoqda: tosh otish¹³ va ko‘pxotinlilik.

Islom inqilobi boshida ayollar huquqlari rahbarlarining ba‘zilari obro‘sizlantirildi. Inqilobdan keyin birinchi marta 1997 yilda bir nechta ayollar futbol o‘yinini tomosha qilish uchun stadiongga kirishga muvaffaq bo‘lishdi¹⁴. Maxsus oilaviy sudlarda ayollardan huquqiy maslahatchilar joriy etildi.

Kamsituvchi qonunlarni bekor qilish uchun bir million imzo muhim kampaniya 2006 yilda Eronda ayollarga nisbatan kamsituvchi qonunlarni o‘zgartirish va oilaviy qonunlarni isloh qilishni qo‘llab-quvvatlash uchun bir million imzo to‘plash¹⁵, parlamentdan kamsituvchi amaldagi qonunlarni qayta ko‘rib chiqish va isloh qilishni so‘rash uchun boshlangan bo‘lsa, boshqa bir kampaniya – “Har doim toshbo‘ron qilishni to‘xtatish” uchun harakat qilishdi¹⁶.

Statistik malumotlarga ko‘ra, Eronda ayollar orasida safarbarlik va onglilik darajasi ajoyibdir. Ayollar huquqlari harakati judayam faol va uyushgan. Harakat, shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan juda oqilona foydalanilganligi bilan boshqa mamlakatlardagidan ajralib turadi.

Biroq, ko‘plab ayollarning inqilobdagi faol ishtiroki xotin-qizlarning siyosiy salohiyati uyg‘onishiga yordam berdi va o‘rta tabaqa ayollar o‘z haq-huquqlarini talab qilgan holda harakat qilishdi. Shuningdek, ko‘pxotinlilik, vaqtincha nikoh¹⁷, erkaklar uchun bepul ajrashish va bolalarni ota-onalar qaramog‘ida saqlashni ta‘qiqlovchi siyosatga qarshi keskin qarshilik kuchayib bordi. Ayollarning tobora o‘sib borayotgan tendensiyasi jamoatchilikka ko‘proq ayollarning kirib kelishi va nutqning islomiy qoidalariga bo‘ysunishiga chek qo‘yilishi bilan islomni gender-tenglik tarzida talqin qila boshladi. Kuchayib borayotgan faollik va oshkoralik ayollar kurashiga ba‘zi huquqiy vositalarni olib keldi, masalan, erining xotinini ishga joylashishiga yo‘l qo‘ymaslik huquqini cheklash va ayollarga ajrashish huquqini

¹³ Исломий давлатларда дин аҳкомларига тўғри келмаган хатти-ҳаракатлари учун “тошбўрон қилиш” ҳукми билан жазоланади.

¹⁴ “It’s Too Early To Cheer the So-Called End of Iran’s Notorious Ban on Women in sports stadiums”. Human Rights Watch. November 30, 2018. Archived from the original on February 24, 2019. Retrieved December 18, 2018.

¹⁵ Burki, Shireen (2006). Islamic politics, human rights and women's claims for equality in Iran. *Third World Quarterly*. pp. 177–180.

¹⁶ “Ayatollah Challenges Parliament as It Mulls Equal Blood Money For Women”. radiofarda. Retrieved March 8, 2019.

¹⁷ Sindawi, Khalid (2009). “Epilogue”. *Temporary Marriage in Sunni and Shi‘ite Islam: A Comparative Study. Temporary Marriage in Sunni and Shiite Islam. Germany: Harrassowitz Verlag*. pp. 119–122. ISBN 978-3-447-19154-8. JSTOR j.ctvbqs3qn. 4.

bergan yangi nikoh shartnomasi kiritildi¹⁸. Keyinchalik sudyalar ayollarning masalalariga ko‘proq mehr qo‘yishdi va ba’zi islohotlar qonunchilik jarayoni orqali amalga oshirilmagach, hukumat ba’zi adolatsizliklarni yumshatishga harakat qildi va sudlarga buni qanday qilish haqida ko‘rsatmalar berdi.

Eronda shuningdek, ayollar huquqlari va erkinliklarini qo‘llab-quvvatlaydigan gazeta, jurnallar va tashkilotlar faol harakat qilishgan. Shunday jurnallardan biri “Zanan (زنان)” jurnali - Eronda 1992 yilda tashkil etilgan oylik ayollar jurnalidir. Bu mamlakatdagi Fors ayollarining yagona jurnali edi. Jurnal 2008 yilda nashr etilishdan to‘xtagan, ammo 2014 yil 29 mayda qayta nashr etilgan. 2014 yil sentyabr oyida uning asoschisi va muharriri Shahla Sherkat Eronning Matbuot sudida (Islom inqilob sudining bir qismi) g‘ayri islomiy va “eskirgan” qarashlarni targ‘ib qilganligi va 2015 yil aprel oyida jurnalning nashr etilishi yana to‘xtatildi. “Zanan (زنان)” jurnali islomiy nuqtai nazardan eronlik ayollarning muammolariga e‘tibor qaratdi, ularning huquqlarini himoya qilish va qo‘llab-quvvatlash niyatida edi. Maqola mavzularida maishiy zo‘ravonlikdan tortib plastik jarrohlikgacha bo‘lgan munozarali masalalar yoritilgan. Unda gender tengligi islomiy ekanligi va diniy adabiyotlar misoginistlar¹⁹ tomonidan noto‘g‘ri o‘qilganligi va o‘zlashtirilganligi ta’kidlandi. “Zanan” muharriri Mehngiz Kar, Shahla Lahiji va Shahla Sherkat ayollar huquqlari bo‘yicha munozarani olib borishdi va islohotlarni talab qilishdi. Rahbariyat bunga javob bermadi, ammo inqilobdan keyin birinchi marta ijtimoiy harakatni amaliy harakat qilishdan to‘xtatmadi.

Mening yashirin erkinligim - bu onlayn harakat bo‘lib, u 2014 yilda Buyuk Britaniyada, Eronda tug‘ilgan faol jurnalist Alinajot tomonidan boshlangan. Ushbu harakat Facebook-dagi “My Stealthy Freedom” sahifasidan boshlandi, u yerda eronlik ayollar o‘z fotosuratlarini ism-sharfsiz joylashtiradilar va 2016 yil oxiriga kelib Facebook 1 million laykdan oshib ketdi. Ushbu tashabbus xalqaro va milliy miqyosda keng qamrovga ega bo‘ldi, Eron prezidenti Hasan Ruhoniyning qayta saylanishi bu davrgacha hech qachon bekor qilinmagan hijob to‘g‘risidagi majburiy qonunni bekor qilinishi uchun, uning saylanishi bir umid edi. Shu maqsadda Alinajot “Oq chorshanba” ni boshladi, u yerda ayollar chorshanba kuni oq pardani kiyib qonunga norozilik bildirishdi (erkaklar hamjihatlikda bilagiga oq tasma bog‘lashadi). Lekin bu harakatlar doimgidek natijasiz yakun topdi.

¹⁸ “Gender Inequality and Discrimination: The Case of Iranian Women”. Iran Human Rights Documentation Center. March 5, 2013. Retrieved December 12, 2019.

¹⁹ Бу аёлларни эркекларни мавқеидан пастроқ ижтимоий мақомда ушлаб туриш ва патриархатнинг ижтимоий ролларини сақлаб қолиш учун ишлатиладиган сексизмнинг бир шакли. Мисогония минг йиллар давомида кенг тарқалган. У бутун дунё бўйлаб санъат, адабиёт, инсоният жамияти тузилиши, тарихий воқеалар, мифология, фалсафа ва динда ўз аксини топган.

Hozirgi kunda Eronda Allameh Tabatabayi universiteti, Tarbiat Modares universiteti, Alzahra universiteti va Tehron universitetlarida san'at magistri darajasida ayollarni o'rganish dasturlari mavjud bo'lib, shuningdek, uchta kichik mutaxassislik mavjud: ayollar va oila, ayollar tarixi va ayollarning Islomdagi huquqlari. Ushbu dasturlar Eronda ayollarga nisbatan yuzlab asrlar davomida yuz bergan salbiy qarashlarning hukmronligi, ijtimoiy-gumanitar va boshqa qiyinchiliklar tufayli kelib chiqadigan ba'zi zararlarni bartaraf etish uchun mutaxassis tayyorlamoqda. Taxmin qilish mumkinki, kelajakda ayollarni o'qitish dasturlari bitiruvchilari jinsga nisbatan birdek munosabatda bo'lish nuqtai nazarlarni taqdim etishadi.

Hozirgi kunda amaldagi prezident Ibrohim Raisiy o'zining saylov oldi dasturida ayollarning hukumat idoralaridagi ishtirokini kengaytirishni, faolligini oshirishga imkon yaratish ko'zda tutilgan siyosiy dasturi bilan saylov kompaniyasida g'alaba qozondi. Eron Islom Respublikasidagi amaldagi hukumat rahbari nafaqat xalq tomonidan, balki, xalqaro hamjamiyat tomonidan ham judayam katta siyosiy burilish yasaydigan qarorlarni qabul qilishini taxmin qilmoqda. Albatta bu chiqarilajak qarorlar ayollar huquqlarini ham chetlab o'tmasa kerak.

XULOSA

Xulosa qiladigan bo'lsak, Eronda xotin-qizlarning o'z xaq-huquqlari uchun kurashning paydo bo'lganiga asrdan oshib, hozirgi davrgacha davom etib kelmoqda. Eron jamiyatida bu jarayonga o'tgan asrning 70-yillari oxiridan boshlab (1979-yil islom inqilobidan keyin) xotin-qizlarning ko'plab huquqlari konstitutsiya bilan cheklab qo'yildi, lekin shunga qaramasdan ular o'z erkinliklari uchun yanada qattiq kurash olib bormoqda. Amaldagi hukumat rahbaridan jamiyatning asosiy bo'g'inlaridan biri bo'lgan ayollar yangi pog'onalariga erishish uchun umid qilmoqdalar.

REFERENCES

1. "First Wave Feminism", The Routledge Companion to Feminism and Postfeminism, Routledge, pp. 26–35, 23 November 2004, doi:10.4324/9780203011010-10, ISBN 978-0-203-01101-0, retrieved 10 July 2021.
2. Osanloo, Arzoo (2009). The Politics of Women's Rights in Iran. Princeton: Princeton University Press. p. 20. ISBN 978-1-4008-3316-0. JSTOR.
3. Camara, Andrea (April 22, 2018). "Women's Rights in Iran during the Years of Shah, Ayatollah Khomeini, and Khamenei". Stars: 5–60.

4. “Ayatollah Challenges Parliament as It Mulls Equal Blood Money For Women”. radiofarda. Retrieved March 8, 2019.
5. Burki, Shireen (2006). Islamic politics, human rights and women's claims for equality in Iran. *Third World Quarterly*. pp. 177–180.
6. Afary, Janet (1996). *The Iranian Constitutional Revolution (ICR), 1906–1911: Grassroots democracy, social democracy, and the origins of feminism*. Columbia University Press, New York ISBN 9780231103510.
7. Sindawi, Khalid (2009). “Epilogue”. *Temporary Marriage in Sunni and Shi'ite Islam: A Comparative Study*. Temporary Marriage in Sunni and Shiite Islam. Germany: Harrassowitz Verlag. pp. 119–122. ISBN 978-3-447-19154-8. JSTOR j.ctvbqs3qn. 4.
8. “Gender Inequality and Discrimination: The Case of Iranian Women”. Iran Human Rights Documentation Center. March 5, 2013. Retrieved December 12, 2019.
9. Harrison, Francis (September 19, 2006). “Women graduates challenge Iran”. Archived from the original on September 24, 2008. Retrieved September 21, 2008.
10. “It’s Too Early to Cheer the So-Called End of Iran’s Notorious Ban on Women in sports stadiums”. Human Rights Watch. November 30, 2018. Archived from the original on February 24, 2019. Retrieved December 18, 2018.
11. “History of Medicine in Iran”. Archived from the original on July 2, 2009. Retrieved November 5, 2006.